

**TURUN
YLIOPISTO**

”Sopimus tehdään pour la galerie, näön vuoksi”

Romanian ja Neuvostoliiton väliset neuvottelut 1932–1936

Samuel Ojala

Kandidaatintutkielma

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Toukokuu 2024

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck –järjestelmällä

Kandidaatintutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma

Samuel Ojala

”Sopimus tehdään pour la galerie, näön vuoksi” – Romanian ja Neuvostoliiton väliset neuvottelut 1932–1936

Sivumäärä: 21 sivua

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastellaan Suomen Bukarestin-lähettilään K.G. Idmanin ulkoasiainministeriölle laatimien raporttien avulla Romanian ja Neuvostoliiton välisiä sopimusneuvotteluja vuosina 1932–1936. Tutkielman tavoitteena on analysoida raportteja ja selvittää, miksi maat epäonnistuivat keskinäisten sopimusten solmimisessa. Lisäksi raporttien avulla tarkastellaan Idmanin toimintaa neuvottelujen yhteydessä. Tavoitteena on myös kiinnittää huomiota Romanian idänpolitiikkaan sotien välisenä aikana sekä Suomen diplomaattiseen toimintaan valtiossa, jolla oli Suomelle geopolittista merkitystä, ja josta on kirjoitettu suomalaisessa tutkimuksessa verrattain vähän etenkin 1930-luvun kontekstissa.

Idman ei raportoinut ainoastaan Romanian ja Neuvostoliiton välisistä suhteista, vaan myös muista asioista. Kokoelmasta on valittu ne raportit vuosilta 1932–1936, jotka käsittelevät juuri Romanian ja Neuvostoliiton välisiä suhteita ja sopimusneuvotteluita. Niitä on tutkittu lähiluvun keinoin, jotta ymmärrettäisiin, miten neuvottelut etenivät ja mitkä seikat vaikuttivat ja johtivat molempien neuvotteluiden epäonnistumiseen. Tutkielmassa tarkastellaan myös Idmanin toimintaa Romaniassa sopimusneuvotteluiden kontekstissa raportteja tutkimalla.

Tutkielmassa havaittiin, että Romanian ja Neuvostoliiton välisten sopimusten epäonnistumiseen oli monia erilaisia syitä. Tärkeimmät näistä olivat liian kova vastustus, joka oli peräisin Romanian sisältä ja ulkovalloista, Bessarabian-kysymys sekä Romanian liittolaisten, Puolan ja Ranskan intressien törmääminen suhteessa kauttakulkuoikeuteen. Myös Romanian suhtautuminen sopimukseen ylipäättään asettautuu kyseenalaiseen valoon Idmanin raportoidessa keskustelustaan Romanian pääministerin kanssa. Tutkielman valossa jää epäselväksi, olisiko Romania tosiasiallisesti edes sitoutunut allekirjoittamaansa sopimukseen, vai olisiko koko sopimus tehty Romanian näkökulmasta vain näennäisesti.

Avainsanat: Romania, Neuvostoliitto, lähetystöt, 1930-luku, K.G. Idman, sopimukset.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
2	Romanian historiallinen tausta ja Suomen edustusto Romaniassa	4
2.1	Romania 1900-luvun alussa ja suhteet ulkovaltoihin	4
2.2	Suomen edustusto Romaniassa ja K. G. Idman.....	6
3	Romanian ja Neuvostoliiton sopimusneuvottelut 1932–1936	9
3.1	Hyökkäämättömyyssopimusneuvottelut.....	9
3.2	Uusi laajempi sopimus	11
3.3	Sopimuksen kaatuminen Titulescun eroon.....	14
4	Sopimusten epäonnistuminen ja Idman raportointi neuvotteluista.....	17
	Lähdeluettelo.....	20
	Tutkimuskirjallisuus.....	20

1 Johdanto

Suomea kiinnostivat Romaniassa 1930-luvulla erityisesti sen Neuvostoliiton kanssa käymät hyökkäämättömyyssopimusneuvottelut. Suomi oli allekirjoittanut vastaavan sopimuksen Neuvostoliiton kanssa vuoden 1932 alussa,¹ mutta se ei kuitenkaan ollut vielä ratifioinut sitä. Myös Puola ja Baltian maat kävivät omia neuvottelujaan samaan aikaan. Neuvostoliitto taas halusi turvata läntisiä rajojaan tekemällä hyökkäämättömyyssopimuksia, sillä se pelkäsi kasvavaa Japanin uhkaa idästä.² Toinen merkittävä sopimus, josta Romania neuvotteli Neuvostoliiton kanssa 1930-luvulla, oli vuosina 1932–1936 toimineen Romanian ulkoministeri Nicolae Titulescun voimakkaasti ajama kauttakulku- ja avunantosopimus. Sen mukaan Neuvostoliitto saisi tuoda joukkojaan Romanian läpi auttamaan Tšekkoslovakiaa, jos se joutuisi sotaan. Kumpikaan sopimus ei lopulta toteutunut, sillä ne kohtasivat vastustusta sekä ulkomailta, että Romaniasta.

Tässä tutkielmassa tarkastellaan Romanian ja Neuvostoliiton käymiä sopimusneuvotteluja ja Suomen Bukarestin-lähettilään K.G. Idmanin toimintaa Romaniassa vuosien 1932–1936 välillä sopimusneuvotteluiden kontekstissa. Erityisesti pyritään vastaamaan kysymyksiin 1) Miksi Romania ja Neuvostoliitto eivät onnistuneet sopimusneuvotteluissaan vuosina 1932–1936? ja 2) Millaisena Idmanin toiminta näyttäytyi neuvotteluja koskevissa raporteissa? Tutkielman alkuperäismateriaalina toimivat Idmanin Suomen ulkoasiainministeriölle laatimat Romaniaa koskevat raportit vuosien 1932–1936 välillä.

Raportit ovat osa ulkoasiainministeriön (nyk. ulkoministeriö) kokoelmaa, ja ne ovat digitoituina ulkoministeriön verkkosivuilla, josta löytyy myös muiden Suomen ulkomaanedustustojen digitoituja raportteja vuosilta 1918–1945. Digiarkistoon ei löydy tallennettuna kaikkien edustustojen raportteja jokaiselta vuodelta, eikä myöskään Bukarestin edustuston raportteja löydy esimerkiksi 1920-luvun puolelta kuin vuodelta 1923, vaikka Suomelta puuttui Bukarestiin akkreditoitu lähettiläs ainoastaan vuosina 1924–1926. Raportteja löytyy säännöllisesti vasta vuodesta 1932 lähtien, josta myös tutkielman tarkastelujakso alkaa. Idmanin kolmesta ensimmäisestä lähettiläsvuodesta ei siis löydy raportteja ulkoministeriön verkkosivuilta. Raportit on lajiteltu siten, että kaikki saman vuoden raportit on yhdistetty PDF-tiedostoksi kronologiseen järjestykseen.

¹ Salmon 1997, 194.

² Salmon 1997, 194.

Raportit ovat mielekkäitä lähteitä vastaamaan tutkielmassa määriteltyihin tutkimuskysymyksiin, sillä Idman kävi sopimuksia koskevia keskusteluja eri pää- ja ulkoministerien, lähettiläiden sekä muiden keskeisten henkilöiden kanssa. Raportointi siis antoi ensisijaista tietoa Suomen ulkopoliittisen päätöksenteon tueksi, ja ne koostuivat esimerkiksi hallitusten ja ulkoministerien vaihdoksista, sisä- ja ulkopoliitikasta sekä Romanian suhteista muihin valtioihin. Idman hoiti myös Suomen ja Romanian välisiä kauppasuhteita. Raporttikokoelmista ilmenee, että Romania oli koko tutkielman tarkasteluajanjakson aikana jonkinasteisessa perittävän ja Suomi velkojan asemassa. Kauppasuhteiden hoitaminen olikin ainakin niitä koskevien raporttien määrän perusteella yksi Idmanin pääasiallisista tehtävistä Bukarestissa.

Raporttikokoelmien laajuus koskien yhtä vuotta vaihtelee kolmestatoista aina sataan sivuun. Yhteensä raporttikokoelmien sivumääräinen laajuus on 233 sivua. Ne koostuvat Idmanin raportoinnista koskien sisä- ja ulkopoliittikkaa, kaupallisia asioita tai keskusteluista keskeisten ihmisten kanssa. Kaikki raportit eivät siis käsittele ulkopoliittikkaa. Monet raporteista on määritelty salaisiksi. Raporttien kirjoitusajankohtana Romaniasta käytettiin sen vanhaa nimitystä Rumania. Tutkielmassa kuitenkin käytetään valtion nykyistä nimitystä ”Romania”, koska se on nykyään korrektimpi nimitys. Raportteja tutkittaessa tulee ottaa huomioon muutamia niihin liittyviä seikkoja. Ensinnäkin ne on kirjoitettu Idmanin näkökulmasta ja niiden luonne on siksi voimakkaasti subjektiivinen. Raportit on osoitettu joko ulkoasiainministeriölle tai suoraan ulkoministerille ja ne on kirjoitettu suomeksi, vaikka muutama ranskankielinenkin sivu raporttikokoelmista löytyy.

Suomen ulkomaanedustuston toimintaa Romaniassa ei ole tutkittu tarkasteluajanjaksolla kovinkaan paljon. Monien muiden pääkaupunkien, esimerkiksi Berliinin, Pariisin, Lontoon, Varsovan tai Budapestinkin, edustustojen toiminnasta on kirjoitettu paljon enemmän, etenkin 1930-luvulla. Tähän lienee syynä se, että Suomella ei ollut tarkasteluajanjaksolla lähetystöä Romaniassa³ ja luonnollisesti suurvaltojen edustustot olivat tärkeämpiä. Esimerkiksi edustus Budapestissa nähtiin Suomessa tärkeämpänä, vaikka Suomella oli reunavaltiona⁴ geopoliittisesti enemmän yhteistä Romanian kanssa. Budapestin lähetystö avattiin jo vuonna

³ Idman oli kuitenkin sivuakkreditoituna lähettiläänä Romaniassa, vaikkei fyysistä lähetystöä Suomella maassa ollutkaan.

⁴ Tällä tarkoitetaan Neuvostoliittoa ympäröiviä uudehkoja valtioita, Suomea, Baltian maita, Puolaa ja Romaniaa. Reunavaltioiden yhteistyötä ajoivat erityisesti Puola ja vaihtelevasti myös Ranska, joka yritti padota Saksan uhkaa.

1934.⁵ Tähän todennäköisesti vaikuttivat erityisesti läheiset kulttuurisuhteet Unkarin ja Suomen välillä. Tutkimuksen vähyden vuoksi onkin mielekästä tutkia Suomen ja Romanian suhteita etenkin yhteisten menneiden sekä nykyistenkin geopoliittisten intressien vuoksi.

Suomen ja Romanian suhteista on tehty tutkimusta lähinnä toisen maailmansodan tai sen jälkeiseltä ajalta. Esimerkiksi Kari Alenius on kirjoittanut Suomen ja Romanian suhteista ja kanssakäymisestä 1920- ja 1940-luvuilla. Paul Nanu on tehnyt tutkimusta Romaniassa vallinneesta Suomi-kuvasta sotien välisenä aikana. Mikko Uola taas on kirjoittanut Suomen ja Romanian suhteista erityisesti toisen maailmansodan aikana. Hän on myös käyttänyt Bukarestin lähetystön raportteja lähteenä teoksessaan *Eritahtiset aseveljet: Suomi ja muut Saksan rinnalla taistelleet 1939–1944*, mutta nämä raportit ovat pääasiassa vuoden 1939 jälkeiseltä ajalta. On ymmärrettävää, miksi Suomen ja Romanian kanssakäymisestä sodan aikana on kirjoitettu enemmän, olihan mailla yhteinen vihollinen, Neuvostoliitto.

Romanian ja Neuvostoliiton välisistä sopimusneuvotteluista on tehty jonkin verran tutkimusta ulkomailla. Tutkielma käyttääkin tätä tutkimusta hyödykseen. Tutkielmassa Romaniasta kertovia lähteenä käytettäviä yleisteoksia ovat Keith Hitchinsin *A Concise History of Romania* ja Marcel Mitriscan *Moldova, A Romanian Province under Russian Rule*. Sally Marksinkin *The Illusion of Peace: International Relations in Europe 1918–1933* ja Patrick Salmonin *Scandinavia and the Great Powers 1890–1940*, ovat yleisteoksia sotien välisestä Euroopasta. Martin Kozonin väitöskirja *Sanacja's Foreign Policy and the Second Polish Republic 1926–1935*, keskittyy Puolan ulkopoliittikkaan sotien välisenä aikana, mutta kertoo silti kattavasti Romanian ja Neuvostoliiton välisistä neuvotteluista ja se on yksi tutkielman tärkeimpiä lähteitä. K.G. Idmanin koskevaa tutkimusta tai teoksia on löydettävissä melko rajallisesti. Miia Ijäksen ja Maija Ojalan *Tuntematon tukija opiskelijan takana – Lääkintöneuvos G. R. Idmanin ja ministeri K. G. Idmanin säätien historia* nimensä mukaisesti kertoo Idmanin elämästä. Jukka Nevakiven *Ulkoasiainhallinnon historia: 1918–1956*, sekä ulkoasiainministeriön julkaisema *Suomen diplomaattisuhteet ulkovaltoihin 1918–1999*, antavat olennaista tietoa Suomen ulkoasiainhallinnosta tarkasteluajanjaksolla.

Länsimaiden ja Venäjän sekä tämän tukijoiden intressit törmäävät juuri Itä-Euroopassa, sillä alue jää näiden valtablokkien väliin. Kaikki alueen valtiot olivat ainakin jonkinasteisessa alamaisen asemassa suhteessa Neuvostoliittoon ennen sen romahdusta. Romanialla ja

⁵ Nevakivi 1998, 110.

Suomella on suhteessa Venäjään yhä nykyäänkin yhteisiä intressejä, aivan kuten oli 1920–1940-luvuillakin. Tutkielman kohdemaat ovat siis tässä mielessä jälleen tärkeässä asemassa kansainvälisessä politiikassa. Ylipäätään laajamittaisen sodan palaaminen Eurooppaan korostaa kansainvälisten suhteiden tutkimuksen merkitystä.

Raporttikokoelmien lähilukeminen on tutkimuksen pääasiallinen tutkimusmetodi. Se on tarpeellinen, sillä lähiluvun keinoin pystyy tutkimaan tarkasti mitä Idman on Romaniasta raportoinut Suomeen. Tutkielma on rakennettu kronologiseksi, koska raportitkin ovat kronologisessa järjestyksessä. Sopimusneuvotteluiden luonne tekee kronologisesta rakenteesta luonnollisen. Tutkielman tarkasteluajanjakso käsittää vuodet 1932–1936. Rajauksen alku vuodesta 1932 johtuu siitä, että tätä aikaisempia Bukarestia koskevia raporttikokoelmia ei löydy ulkoministeriön sivuilta. Jos raportteja olisi vuodelta 1931, ne voisivat olla mielekäs lisä tutkielman alkuperäislähdeaineistoon, koska Puola oli ottanut ensimmäiset askeleensa hyökkäämättömyyssopimusneuvotteluiden avaamiseksi Romanian ja Neuvostoliiton välille toukokuussa 1931, vaikkakin itse neuvottelut alkoivat vasta tammikuussa 1932.⁶ Tarkasteluajanjakso loppuu vuoteen 1936, koska sopimusneuvottelut kaatuivat Romanian ulkoministeri Nicolae Titulescun eroon elokuussa 1936.

2 Romanian historiallinen tausta ja Suomen edustusto Romaniassa

2.1 Romania 1900-luvun alussa ja suhteet ulkovaltoihin

Ensimmäisen maailmansodan sytyttyä vuonna 1914 Romania pysyi pitkään neutraalina, mutta katsoi vuonna 1916, että sen olisi edullista liittyä sotaan ympärysvaltiojen puolella ja hyökätä Itävalta-Unkariin. Romania valitsi puolensa sodassa oikein, ja Itävalta-Unkarin romahdettua se sai Unkariin kuuluneet Transilvanian, Baanaatin, Crisanan ja Maramuresin ja osan Bukovinaa hallintaansa vuonna 1918.⁷ Venäjän kärsittyä tappion Saksaa vastaan sen valta romahti laajoilla alueilla Itä-Euroopassa, jonka seurauksena romanialaisenemmistöisessä Bessarabiassa äänestettiin Romaniaan liittymisen puolesta samana vuonna.⁸ Romania oli ollut perustamisestaan lähtien erittäin keskusjohtoinen valtio.⁹ Maan erityispiirre oli se, että kuninkaalla oli erittäin laajat valtaoikeudet. Vuonna 1926

⁶ Kozon 2015, 79.

⁷ Hitchins 2015, 156-158.

⁸ Hitchins 2015, 155.

⁹ Uola 2015, 31.

kruununprinssi Carol joutui lähtemään maanpakoon tämän harjoittaman salasuhteen tultua julkisuuteen. Kuningas Ferdinandin kuoltua vuonna 1927 Carolin pojasta tuli siis kuningas, koska Carol oli maanpaossa. Vuonna 1930 Carol palasi Romaniaan, kaappasi kruunun pojaltaan ja otti hallitsijanimekseen Carol II. Kuninkaan autoritääriset otteet heikensivät merkittävästi demokratiaa Romaniassa.¹⁰ Hallitsijaa vastustavan fasisin Rautakaartin valtaannousu näytti väistämättömältä vuonna 1938, jonka seurauksena Carol kaappasi vallan itselleen ja puolueet käytännössä lakkautettiin.¹¹

Romania oli läheinen Puolan, sekä vuonna 1920 perustetun Pikkulentenen jäsenvaltioiden, eli Jugoslavian ja Tšekkoslovakian kanssa. Puolan kanssa Romanialla oli vuonna 1931 uusittu liittoumasopimus.¹² Romania nojasi myös erittäin vahvasti 1930-luvun loppupuolelle saakka Ranskaan, joka oli sille sekä taloudellisesti, poliittisesti että sotilaallisesti tärkeä.¹³ Suhteet Natsi-Saksaan eivät olleet huonot, mutta Saksa piti Romaniaa epäluotettavana. Myöhemmin Romania soti Unkarin ja Bulgarian kanssa samalla puolella, mutta välit molempiin valtioihin olivat silti erittäin huonot. Tämä johtui Transilvanian ja Etelä-Dobrudzhan alue- ja vähemmistökyseisistä. Romanialla oli hyvät suhteet Turkkiin, joka kuului sen, sekä Jugoslavian ja Kreikan kanssa Balkanin liittoon. Suhteet Italian kanssa olivat erinomaiset, johtuen pitkälti kulttuurillisista ja kaupallisista syistä. Saksa, Italia ja Ranska olivat Romanialle kaupallisesti kaikki erittäin tärkeitä.

Romanian suhteet Neuvostoliittoon olivat ristiriitaiset, ne eivät olleet yhtä huonot kuin olisi voinut olettaa, vaikka Bessarabian asema hiersi niiden välejä jatkuvasti, eikä Neuvostoliitto tunnustanut sitä osaksi Romaniaa.¹⁴ Kysymys Bessarabiasta oli kaikkein keskeisin Romanian ja Neuvostoliiton suhteita määrittävä tekijä. Kuitenkin Idman raportoi esimerkiksi Neuvostoliiton edustajan kuvailleen Tighinin¹⁵ ja Tiraspolin välisen rautatien avajaistilaisuudessa, että maiden harjoittama keskinäinen rauhanpolitiikka oli johtanut maiden niiden väliseen ystävyyteen.¹⁶ Vuoden 1935 yhdeksännessä raportissa myös Idman kuvailee Romanian ja Neuvostoliiton välejä ”tätä nykyä hyväksi”. Suhteiden tosiasiallinen tila oli kuitenkin kyseenalainen, sillä esimerkiksi Martin Kozon kirjoittaa väitöskirjassaan¹⁷, että

¹⁰ Hitchins 2015, 168.

¹¹ Hitchins 2015, 168.

¹² Kozon 2015, 79.

¹³ Marks 2003, 46.

¹⁴ Marks 2003, 64.

¹⁵ Nyk. Bender

¹⁶ Raportti nro 9 1935, 1.

¹⁷ Sanacja's Foreign Policy and the Second Polish Republic, 1926-1935

suhteet olivat käytännössä olemattomat johtuen nimenomaan siitä, että Romania ei halunnut neuvotella Bessarabian asemasta.¹⁸ Neuvostoliiton kanssa kaupallinen yhteistyö oli myös käytännössä olematonta.¹⁹ Idmaninkaan mukaan Romaniassa ei ollut unohdettu sitä, että Venäjä oli liittänyt Bessarabian itseensä vuonna 1812 sotiessaan Turkin kanssa.

2.2 Suomen edustusto Romaniassa ja K. G. Idman

Romania tunnusti Suomen itsenäisyyden 8.4. 1920 ja maat solmivat diplomaattiset suhteet 28.6. 1920.²⁰ Samana vuonna Suomi perusti yhden ensimmäisistä lähetystöistään Romaniaan. Syynä suhteellisen aikaiseen perustamisajankohtaan oli se, ettei Suomella ollut Kiovan lähetystön sulkemisen jälkeen muita lähetystöjä lähialueella.²¹ Romania perusti Helsinkiin oman lähetystönsä vuonna 1921, joskaan Romanian lähettiläs ei toiminut päätoimisesti Helsingissä, vaan hän sivuakkreditoituna esimerkiksi 1922–1929 Tukholmasta ja 1932–1934 Riiasta käsin.²²

Ensimmäisenä Suomen Bukarestin-lähettiläänä toimi Väinö Tanner.²³ Hän hoiti tehtävää lähetystön asianhoitajana vuonna 1920 ja päätoimisesti hän toimi Bukarestin lähettiläänä 1921–1923. Vuosina 1924–1926 Suomella ei ollut omaa lähettilästä Romaniassa edes sivuakkreditoituna. 1920-luvulla Suomi pyrki tekemään säästötoimenpiteitä edustustojen määrärahoista.²⁴ Ulkoasiainhallinnon menot olivat korkeat, ne olivat 1920-luvun alkupuolella suuremmat kuin missään muussa Pohjoismaassa.²⁵ Tämän vuoksi Bukarestin lähetystö suljettiin vuonna 1923.²⁶ Suomen edustus Bukarestissa kuitenkin jatkui vuoden 1926 jälkeen, vaikka fyysistä lähetystöä ei ollutkaan. Lähettiläät toimivat Bukarestissa pääosin sivuakkreditoituna muualta käsin.

Vuonna 1927 Suomi asetti lähettilääksi Hjalmar Procopén, joka toimi päätoimisesti Varsovan ja sivutoimisesti Bukarestin lähettiläänä. Procopé toimi lähettiläänä vain vuoden 1927 loppuun saakka, josta hän siirtyi Suomen ulkoasiainministeriksi. Vuodesta 1928 aina vuoteen 1938 asti Bukarestin lähettiläänä toimi Suomen entinen ulkoasiainministeri Karl Gustaf

¹⁸ Kozin 2015, 87.

¹⁹ Hitchins 2015, 196.

²⁰ Ulkoasiainministeriö 2000, 98.

²¹ Nevakivi 1998, 70.

²² Ulkoasiainministeriö 2000, 98

²³ Tanneria ei pidä sekoittaa samannimiseen Suomen sosiaalidemokraattisen puolueen pääministeriin ja puheenjohtajaan.

²⁴ Nevakivi 1998, 70.

²⁵ Nevakivi 1998, 64.

²⁶ Nevakivi 1998, 109.

Idman. Suomi avasi Bukarestin lähetystönsä uudelleen vasta vuonna 1939, kun Prahan pääkonsulaatti suljettiin Saksan miehitettyä Tšekkoslovakian.²⁷ Vaikka Suomella oli Bukarestissa lähettiläitä, fyysistä lähetystöä ei maassa ollut vuosien 1923–1939 välillä, vaan lähettiläät matkustivat eri maiden välillä, joihin nämä oli akkreditoitu. Suomen ulkomaanedustusto Bukarestissa oli sivuakkreditoitu vuosina 1921–1924 ja 1927–1939 Varsovan lähetystön alaisuuteen. Usein lähettiläät viettivät kerrallaan viikkoja Romaniassa ja esimerkiksi Idman asui yleensä hotelleissa vieraillessaan maassa. Pääasiassa lähettiläät viettivät siis aikaansa enimmäkseen Varsovassa.

Karl Gustaf Idman syntyi 1.12.1885 Tampereella yläluokkaiseen perheeseen.²⁸ Yläluokkaisuudesta kertoo esimerkiksi se, että hän asui nuoruudessaan Tampereen Hatanpään kartanossa. Idmanin setä oli pankinjohtaja Nils Idman, joka kavalsi 1900-luvun kahtena ensimmäisenä vuosikymmenyksellä noin 10 miljoonan markan edestä varoja Yhdyspankilta Pohjoismaiden suurimmassa kavalluksessa. Suvun maine lienee tämän takia kärsinyt aikoinaan merkittävästi. K.G. Idman kirjoitti ylioppilaaksi vuonna 1904, valmistui oikeustieteen kandidaatiksi 1910 ja 1914 tohtoriksi kansainvälisestä oikeudesta. Idman toimi dosenttina Helsingin yliopistossa vuosina 1915–1923.

Idmanin ura ulkopolitiikan parissa alkoi vuonna 1917, kun hänet valittiin perustuslakivaliokunnan sihteeriksi. Hän toimi myös virkamiehenä valtiosihteerin virastossa Pietarissa, joka oli eräänlainen Suomen edustusto Pietarissa.²⁹ Idman oli mukana lähetystössä, joka vei 31.12.1917 Leninin allekirjoitettavaksi Suomen itsenäisyydentunnustuksen. Hänen uransa diplomaattina ja lähettiläänä alkoi vuonna 1919 Kööpenhaminan lähettiläänä. Hän toimi tehtävässä aina vuoteen 1927 saakka. Hän hoiti samalla myös Budapestin lähettilään tehtävää.³⁰ Ajalleen tyypillisesti Idmanilla, kuten monilla muillakin diplomaateilla, oli taustallaan akateeminen ura.³¹ Toimiessaan Kööpenhaminan lähettiläänä Idman muun muassa laati esityksen Suomen liittymisestä Kansainliiton jäseneksi.

Ulkoasiainministerinä Idman toimi Tulenheimon hallituksessa Relanderin presidenttikaudella vuoden 1927 maaliskuusta saman vuoden loppuun saakka, jolloin hänet korvattiin E.N.

²⁷ Nevakivi 1998, 111.

²⁸ Ijäs & Ojala 2015, 29.

²⁹ Ijäs & Ojala 2015, 36.

³⁰ Ijäs & Ojala 2015, 43.

³¹ Salmon 1997, 179

Setälällä. Relander ei ollut tyytyväinen Idmanin toimiin ulkoasiainministerinä, vaan hän halusi toimeen erityisesti luottomiehensä, Bukarestin aiemman lähettilään Hjalmar Procopén.³² Idman ei ollut minkään puolueen jäsen toimiessaan ulkoasiainministerinä, vaan hän toimi ammattiministerinä. Tulenheimon hallituksen ministerit olivat joko kokoomuslaisia, maalaisliittolaisia tai ammattiministereitä. Idman oli siis puoluepoliittisesti sitoutumaton, mutta hänen voi kuitenkin katsoa olleen ainakin jossain määrin porvarillinen, koska hänet oli hyväksytty ministeriksi porvarihallitukseen. Svinhufvudin kaudella Suomen ulkomaanedustusto alkoi ammattimaistumaan pitkälti kokoneiden ulkoministerien, Yrjö-Koskisen ja Hackzellin ansiosta.³³ Ulkoasiainhallinto myös suomalaistui Svinhufvudin kaudella merkittävästi.³⁴ Kallion kaudella taas virkamieskuntaa nuorennettiin ja konservatiivisuus ulkoasiainhallinnossa alkoi väistymään.³⁵ Idman toimi siis Bukarestin lähettiläänä kolmen eri presidentin kaudella.

Idman lähetettiin ministerinpestinsä jälkeen ensin lähettilääksi uuteen Riian lähetystöön. Perusteluina valintaan oli erityisesti tämän laaja Itä-Eurooppa-tuntemus.³⁶ Yhdentoista vuoden ajanjaksolla vuodesta 1927 vuoteen 1938 Idman hoiti lähettilään tehtäviä myös Prahassa, Varsovassa, Kaunasissa ja Bukarestissa. Kuten Bukarestinkin edustus, olivat monet näistä edustuksista sivuakkreditoiteja. Näistä erityisesti Varsovan merkitys alkoi korostua yli muiden 1930-luvulta lähtien, ja Idmanin aktiivisin kirjeenvaihto tapahtuikin sieltä käsin.³⁷ Vuonna 1938 Idman siirtyi Suomeen, josta hän seuraavana vuonna jatkoi lähettilääksi Tokioon toimien siellä aina vuoteen 1945 saakka. Idmanin korvasi Bukarestissa Bruno Kivikoski. Yleisesti ottaen Idmanin henkilökohtaiset näkemykset ja persoonallisuus eivät kovinkaan hyvin välity hänen kirjeenvaihdoistaan.³⁸ Idman kuoli vuonna 1961 naimattomana Helsingissä.

³² Nevakivi 1998, 83.

³³ Nevakivi 1998, 84.

³⁴ Nevakivi 1998, 84.

³⁵ Nevakivi 1998, 85.

³⁶ Ijäs & Ojala 2015, 51.

³⁷ Ijäs & Ojala 2015, 51.

³⁸ Ijäs & Ojala 2015, 54.

3 Romanian ja Neuvostoliiton sopimusneuvottelut 1932–1936

3.1 Hyökkäämättömyyssopimusneuvottelut

Vuoden 1932 raportit koskevat Romanian ja Neuvostoliiton välisiä hyökkäämättömyyssopimusneuvotteluita. Idman käy niissä keskusteluja muun muassa Puolan lähetystöneuvos Kobylanskin, lähettiläs Szembekin ja Romanian ulkoministeri Ghikan³⁹ kanssa. Merkitykseltään neuvottelut olivat tärkeät Suomenkin kannalta, sillä Suomi oli allekirjoittanut vastaavan sopimuksen Neuvostoliiton kanssa vuoden alussa, muttei ollut vielä ratifioinut sopimusta. Suomi ei halunnut edetä asiassa yksin, vaan sille olisi ollut edullisempaa, jos muutkin reunavaltiot allekirjoittaisivat vastaavan sopimuksen. Suomi oli ollut siinä uskossa, että muutkin reunavaltiot solmisivat sopimuksen.

Ghika sanoi, että vaikka Suomi ratifioisikin sopimuksen, se ei vahingoittaisi maiden välisiä suhteita ja että molempien maiden olisi toimittava omien etujensa mukaan.⁴⁰ Idmanin mukaan ”itämaalaiseen luonteeseen” kuului halu tinkiä, joka näkyi siinä, että Romania oli tavoitellut liikaa, kun se oli halunnut Neuvostoliiton tunnustavan neuvotteluissa Bessarabian kuuluvan Romanialle.⁴¹ Jos sopimus olisi aidosti haluttu saada solmittua, Kozonin mukaan Bessarabian kysymystä ei olisi saanut yhdistää neuvotteluihin, sillä tällöin ratkaisua ei löydetäisi.⁴² Idmanin johtopäätös on siis Kozoninkin mukaan oikea.

Puolan lähetystö oli Idmanin mukaan tyytyväinen hänen saapumiseensa, sillä Romanian neuvotteluja käyvä asianhoitaja oli kokematon.⁴³ Suomen lähettilästä ja tämän läsnäoloa siis arvostettiin. Romania ei ollut kovinkaan innostunut ylipäätään käymään neuvotteluja,⁴⁴ vaan niiden takana oli erityisesti Puola, mutta myös Ranska.⁴⁵ Ghika oli turhautunut neuvotteluihin ja erityisesti siihen, että Puola ja Ranska eivät olleet esittäneet omia neuvotteluratkaisujaan, vaan kritisoineet Romaniaa hitaasta menettelystä.⁴⁶ Ghikan mukaan Suomi ja Romania toimivat ulkopolitiikassaan tarkkaavaisemmin kuin Puola, joka sekin oli vaihdellut kantaansa.⁴⁷ Idman korostaa raportissaan, etteivät Suomen ja Romanian väliset suhteet

³⁹ Ghika toimi Romanian ulkoministerinä 1931–1932.

⁴⁰ Raportti nro 2 1932, 3.

⁴¹ Raportti nro 1 1932, 1.

⁴² Kozon 2015, 80.

⁴³ Raportti nro 1 1932, 1.

⁴⁴ Kozon 2015, 80.

⁴⁵ Kozon 2015, 86–87.

⁴⁶ Raportti nro 2 1932, 1.

⁴⁷ Raportti nro 2 1932, 4.

heikkenisi, vaikka Suomi ratifioisikin sopimuksen. Romaniassa arvostettiin sitä, että Suomi oli halunnut pitää reunavaltioiden rintaman yhtenäisenä. Keskustellessaan Szembekin kanssa tämä vakuutti, että Puola ja Baltian maat allekirjoittaisivat sopimuksen, jolloin Romania jäisi ainoaksi reunavaltioksi ilman sopimusta.

Vaikka Romaniasta oli luvattu Puolan marsalkka Piłsudskille, että neuvottelut aloitettaisiin, näin ei tehty. Idman puolusti ja ymmärsi asiassa Romaniaa, sillä Ranska, Puola ja Viro eivät olleet hänenkään mielestään neuvotteluiden suhteen tarpeeksi tosissaan.⁴⁸ Kozonin mukaan ongelmana oli erityisesti Ranska, jonka kanta neuvotteluissa vaihteli.⁴⁹ Puolassa Ranskan toimintaan oltiin ärtyneitä, koska sen ulkoministerit olivat vaihtuneet ja uusi ministeri ei pitänyt edeltäjänsä lupauksia⁵⁰ ja neuvottelujen tilanne vaikutti sekavalta. Ranskassa oli ilmeisesti jo tällöin tehty luonnoksia uudenlaisesta sopimuksesta, joka olisi laajempi kuin pelkkä hyökkäämättömyyssopimus. Kuten Idmanin raporteista myöhemmin tutkielmassa käy ilmi, Puola ei voisi hyväksyä laajempaa sopimusta, koska sen mukaan neuvostojoukot saisivat maahan kauttakulkuoikeuden.

Kozonin mukaan neuvottelut lopettava ratkaiseva tekijä oli ranskalaismielisen Nicolae Titulescun valinta Romanian uudeksi ulkoministeriksi lokakuussa 1932.⁵¹ Vuoden 1933 toisessa raportissa Idman kertoo Romanian pääministeri Vaida-Voevodin pitäneen puheen, jonka mukaan Titulescun⁵² kanta hyökkäämättömyyssopimuksesta oli voittanut Voevodin⁵³ kannan, eikä sopimusta enää tavoiteltaisi. Titulescu kannatti laajempaa sopimusta, joka olisi sisältänyt hyökkäämättömyys-, kauttakulku-, sekä avunantosopimuksen ja samalla pyrkinyt myös tunnustamaan Bessarabian aseman osana Romaniaa. Ranskan kanta Romanian ja Neuvostoliiton välisissä neuvotteluissa ottaisi siis väliaikaisen voiton Puolasta. Hyökkäämättömyyssopimusneuvottelut kaatuivat siis siksi, koska Romania alkoi Titulescun johdolla tavoittelemaan laajempaa sopimusta.

⁴⁸ Raportti nro 3 1932, 1.

⁴⁹ Kozon 2015, 86.

⁵⁰ Kozon 2015, 86.

⁵¹ Kozon 2015, 86.

⁵² Idman mainitsee Titulescun jostakin syystä raporteissaan välillä nimellä Titulesco.

⁵³ Pääministeri Alexandru Vaida-Voevod oli kannattanut hyökkäämättömyyssopimusta, mutta ilmeisesti tälle ei ollut ongelma hyväksyä Titulescun ideoimaa uutta laajempaa sopimusta.

3.2 Uusi laajempi sopimus

Idman keskusteli Titulescun kanssa marraskuussa 1934 Ranskan ideoimasta uudesta sopimuksesta. Sen merkittävin ero vanhaan hylättyyn sopimukseen olisi Neuvostoliiton kauttakulkuoikeus, jossa se pääsisi kuljettamaan joukkojaan Tšekkoslovakiaan, jos se joutuisi sotaan.⁵⁴ Sopimus oli selvästi suunnattu Saksaa vastaan, koska se oli ainoa varteenotettava uhka Tšekkoslovakialle ja myös Ranskalle, joka olisikin hyötynyt sopimuksesta merkittävästi. Tšekkoslovakialle sopimus oli tämän vuoksi erittäin tärkeä. Neuvostoliitto oli Tšekkoslovakian pääministeri Edvard Benešin mukaan tosissaan valmis auttamaan Pikkuententen valtioita, jos ne joutuisivat hyökkäyksen kohteeksi.⁵⁵ Idmanin mukaan Titulescu oli neuvotellut Neuvostoliiton Bukarestin-lähettilään kanssa sopimuksesta jo vuoden 1934 keväästä saakka.⁵⁶ Romania ja Neuvostoliitto olivat solmineet diplomaattiset suhteet saman vuoden kesäkuussa.⁵⁷ Diplomaattisuhteita ei ennen tätä ollut, sillä Romania ei ollut halunnut tunnustaa Neuvostoliittoa valtiona Bessarabian-kysymyksen vuoksi.⁵⁸ Ranskalle sopimus oli erityisen tärkeä, sillä sen pelko Saksaa kohtaan oli kasvanut jatkuvasti sen voimistuessa ja purkaessa asteittain Versaillesin rauhansopimusta.

Romanian ja Neuvostoliiton sopimuksella olisi siis ollut huomattava merkitys koko Itä-Euroopan turvallisuusrakenteelle, ei pelkästään Romanian. Se olisi muuttanut myös esimerkiksi Jugoslavian, Unkarin ja Bulgarian suhteita Neuvostoliittoon, koska se olisi pystynyt tuomaan joukkoja näiden rajoille. Ranska neuvotteli omasta avunantosopimuksestaan Neuvostoliiton kanssa. Titulescu varoitti Idmania, että jos Ranska ei solmisi sopimusta, Neuvostoliitto lähentyisi Saksaa.⁵⁹ Tämänkin vuoksi Ranska halusi, että myös Romania solmisi oman sopimuksensa Neuvostoliiton kanssa. Ranskan ja Neuvostoliiton välinen sopimus solmittaisiin lopulta 2. toukokuuta 1935. Puola kieltäytyi vastaavasta sopimuksesta, jonka Ranska halusi Romanian tekevän Neuvostoliiton kanssa. Tämä johtui monesta eri syystä. Puolan suhteet Neuvostoliittoon olivat paljon huonommat historiallisesti kuin Romanian. Tämän lisäksi maat olivat käyneet Puolan voittoon johtaneen sodan 1918–1921, jossa Puola oli saanut laajoja alueita Neuvosto-Venäjältä. Näiden seikkojen vuoksi se ei halunnut päästää neuvostojoukkoja alueelleen, koska se pelkäsi, että

⁵⁴ Mitrisca 2002, 135.

⁵⁵ Raportti nro 3 1936, 4.

⁵⁶ Raportti nro 7 1935, 1.

⁵⁷ Hitchins 2015, 196.

⁵⁸ Marks 2003, 65.

⁵⁹ Raportti nro 5 1934, 2–3.

neuvostojoukot voisivat miehittää maan. Jos Romania ei suostuisi sopimukseen, olisi neuvostojoukkojen kulkeminen Tšekkoslovakiaan siis mahdotonta, koska Romania ja Puola olivat ainoat reitit tuoda joukkoja maahan idästä.

Titulescu oli saanut kuninkaalta mandaatin neuvotella sopimuksesta Neuvostoliiton kanssa heinäkuussa 1935.⁶⁰ Hanke kuitenkin lepäsi pitkälti Titulescun omatoimisen toiminnan varassa. Vaikka Titulescu nautti laajaa kansansuosiota, kansakaan ei pitänyt Romanian lähentymisestä Neuvostoliiton kanssa.⁶¹ Titulescu kävi siis neuvotteluja Neuvostoliiton kanssa, vaikka hän kohtasi laajaa vastustusta Romaniasta myös hallituksen taholta.⁶² Titulescu kävi siis neuvotteluja osittain salassa.⁶³ Tämän vuoksi Romanian ulkoasiainministeriö julkaisi lokakuussa 1935 tiedotteen, jossa kumottiin kaikki huhut siitä, että sopimus aiottaisiin allekirjoittaa.

Huhuja olivat levittäneet Romanian ulkopoliittikkaa vastustavat tahot, pääasiassa Saksan salainen palvelu.⁶⁴ Tunnelma ulkoasiainministeriössä oli siis mitä ilmeisimmin melko sekava Titulescun neuvotellessa, sillä Idmanin mukaan esimerkiksi Romanian Varsovan-lähettiläs, joka vastusti sopimuksen solmimista, siirrettiin vastoin tahtoaan kauas Etelä-Amerikkaan toisiin työtehtäviin.⁶⁵ Myöhemmin Titulescu joutui tekemään lehdistölle vastaavanlaisen lausunnon kuin ulkoasiainministeriö tiedote oli ollut, jossa hän joutui kieltämään neuvottelujen olemassaolon. Tähän vaikutti erityisesti se, että Neuvostoliiton ulkoministeri Litvinov oli julkisuudessa kieltänyt neuvotteluiden olemassaolon, johtuen Romanian laajasta sisäisestä vastustuksesta erityisesti äärioikeiston taholta.⁶⁶ Titulescun politiikka ja uskottavuus kärsi siis tällä tavoin merkittävän tappion, sillä hän joutui nyt vaikeaan tilanteeseen.⁶⁷

Vuoden 1935 neljännessätoista raportissa Idman kertoo, että Titulescu oli palannut Romaniaan, ja tämä olisi edelleen neuvottelemassa sopimuksesta Neuvostoliiton kanssa.⁶⁸ Merkittävä ranskalainen poliitikko, Anatole de Monzie, oli saapunut Bukarestiin varoittamaan Saksan uhasta ja mainostamaan yleisölle sopimusta, sekä neuvottelemaan tästä

⁶⁰ Mitrisca 2002, 134.

⁶¹ Mitrisca 2002, 135.

⁶² Raportti nro 7 1935, 2.

⁶³ Raportti nro 7 1935, 1.

⁶⁴ Popa 2015.

⁶⁵ Raportti nro 7 1935, 1.

⁶⁶ Mitrisca 2002, 134.

⁶⁷ Mitrisca 2002, 134.

⁶⁸ Raportti nro 14 1935, 2.

Neuvostoliiton Bukarestin-lähettilään kanssa. Idman sanoo, että tämä matka ei jäänyt ”tuloksia vaille”, ja että sopimusneuvottelut näyttivät tällä tavoin taas etenevän.⁶⁹ Raportit eivät anna tässä kohtaa kovinkaan yhtenäistä tai selkeää kuvaa neuvottelujen etenemisestä, sillä seuraavassa raportissa, joka on päivätty 17. kesäkuuta 1936, Idman sanoi, että Romaniassa vastustetaan minkäänlaisia sopimuksia Neuvostoliiton kanssa.⁷⁰ Hän oli saanut tiedon, että yleinen mielipide oli nopeasti kääntynyt yhä sopimusta vastustavammaksi, koska kommunistit olivat saaneet Espanjassa ja Ranskassa suuria voittoja.

Titulescu ei ollut pitänyt Puolan päätöksestä kieltäytyä solmimasta omaa kauttakulkusopimusta Neuvostoliiton kanssa. Hänen välinsä Puolan Bukarestin-lähettilääseen Arciszewskiin olivat erittäin huonot. Titulescun välit Puolan ulkoministeri Beckiin olivat myös kiristyneet venäläismielisen politiikan seurauksena. Arciszewski oli kertonut Idmanille, että jouduttuaan kieltämään neuvottelujen olemassaolon, Titulescu oli ollut hänelle raivoissaan ja muun muassa huutanut ja lyönyt nyrkkiään pöytään. Arciszewski oli jopa uhannut Puolan ja Romanian välisten sopimusten ja strategioiden uudelleentarkastelemisella, jos Romania tekisi sopimuksen Neuvostoliiton kanssa.⁷¹

Puolan ja Romanian suhteet olisivat siis epäilemättä vahingoittuneet, jos sopimus solmittaisiin.⁷² Idmanin raportointi Titulescun ja Arciszewskin kohtaamisesta korostaa sekä Romanian että Puolan, mutta myös Puolan ja Ranskan heikentyneitä välejä, jotka olivat seurausta Titulescun ranskalais- ja venäläismielisestä politiikasta. Titulescu pyrki tietoisesti korvaamaan Puolan roolin Ranskalla Romanian tärkeimpänä liittolaisena ja sitomaan Romaniaa lähemmäs Ranskaa.⁷³ Idman sai Arciszewskiltä myös tiedon, että kuningas oli sanonut, että hän ei tulisi sallimaan Romanian ja Neuvostoliiton välistä sopimusta.⁷⁴

Idmanin mukaan ulkomailla annettiin aivan liian suuri merkitys sille, että solmitaanko sopimus ylipäätään, sillä Romanian hallitus ei katsonut yleensäkkään olevansa sidottu noudattamaan solmimiaan sopimuksia. Romania toimisi Idmanin mukaan yksinomaan sen mukaan, mikä oli sille, milloinkin edullisinta.⁷⁵ Idmanin keskustellessa sopimuksesta pääministeri Gheorghe Tătărescun kanssa vuonna 1935, tämä sanoi Idmanille suoraan, että

⁶⁹ Raportti nro 14 1935, 2.

⁷⁰ Raportti nro 3, 1936, 4

⁷¹ Raportti nro 13 1935, 1–2.

⁷² Raportti nro 7 1935, 1–2.

⁷³ Kozon 2015, 148.

⁷⁴ Raportti nro 7 1935, 2.

⁷⁵ Raportti nro 6 1935, 2–3.

sopimus tehtäisiin ”pour la galerie” eli ainoastaan näön vuoksi.⁷⁶ Tătărescun lausunto tiivisti Romanian suhtautumisen muiden valtioiden kanssa tehtäviin sopimuksiin. Tämä päti pitkälti kaikkiin muihinkin sopimuksiin, joihin Romania sitoutui sotien välisenä aikana. Niitä noudatettiin vain, jos niiden noudattamisesta oli hyötyä Romanialle. Idman piti kansainvälisesti harvinaisena näkemystä, että ”tärkeä poliittinen sopimus solmittiin muuten vain”, mutta Romaniassa tämä oli tavanomaista.⁷⁷

3.3 Sopimuksen kaatuminen Titulescun eroon

Titulescu ja Litvinov allekirjoittivat 21. heinäkuuta 1936 luonnoksen maiden välisestä sopimuksesta.⁷⁸ Mielenkiintoisesti Idman ei kirjoita tästä neuvotteluille merkittävästä tapahtumasta raporteissaan, ilmeisesti johtuen siitä, ettei tämä oleskellut Romaniassa heinä-elokuussa 1936. Raportit muutenkin hyppäävät pitkälti neuvotteluille oleellisen kesän 1936 yli, sillä Idman raportoi seuraavan kerran Romaniasta vasta syyskuussa 1936. Sopimus olisi muiden jo aiemmin lueteltujen asioiden lisäksi tunnustanut Dnestr-joen Romanian ja Neuvostoliiton väliseksi rajaksi eli se olisi osittain ratkaissut Bessarabian-kysymyksen.⁷⁹ Sopimus oli tarkoitus ratifioida syyskuussa 1936, mutta tämä ei koskaan tulisi tapahtumaan, sillä Titulescu pakotettaisiin eroamaan virastaan ennen ratifointia.

Dramaattinen muutos Titulescun elämälle ja poliittiselle uralle tapahtui 29. elokuuta 1936, jolloin hän sai sähkeen pääministeri Tătăresculta, jossa häntä pyydettiin eroamaan virastaan ”homogeenisyyteen” liittyvien syiden vuoksi ja poistumaan maasta.⁸⁰ Anișoara Popan mukaan ilmoitus tuli Titulesculle järkytyksenä ja hänen terveytensä romahti sen seurauksena.⁸¹ Tällä tavoin hänen vaikutusvaltansa mitätöitiin ja häntä tukevat poliittiset liikkeet lakkautettiin. Popan mukaan ero ei ollut Tătărescun ideoima, vaan kuninkaan, joka piti maassa tosiasiallista valtaa.⁸² Idman kertoo maan uuden ulkoministerin Victor Antonescun sanoneen, ettei Romanian ulkopolitiikka tulisi muuttumaan Titulescun eron jälkeen.⁸³ Tämän voi siis tulkita niin, että sopimusneuvottelut hylättiin tällöin kokonaan, sillä

⁷⁶ Raportti nro 14 1935, 1.

⁷⁷ Raportti nro 14 1935, 2.

⁷⁸ Mitrisca 2002, 136.

⁷⁹ Mitrisca 2002, 136.

⁸⁰ Popa 2015.

⁸¹ Popa 2015.

⁸² Popa 2015.

⁸³ Raportti nro 9 1936, 1.

ne olivat nojanneet niin vahvasti Titulescun toimintaan. Romanian ja Puolan välit tulisivat jälleen parantumaan, kun Ranskan ajama sopimus kaatui.⁸⁴

Titulescun ranskalaismielisellä ja puolalaisvastaisella politiikalla oli useita vastustajia Romaniassa, nimekkäimpinä kuningas ja entiset pääministerit Argetoianu ja Averescu.⁸⁵ Näiden mielestä Titulescu asetti Pikkuententen ja Ranskan edut Romanian etujen edelle. Pääasiallinen syy Titulescun politiikan vastustukseen oli yleisen neuvosto- ja kommunisminvastaisuuden⁸⁶ lisäksi se, että mm. kuningas ei halunnut vaarantaa Romanian suhteita Puolan kanssa. Tämä oli Kozonin mukaan kaikkein keskeisin syy Titulescun erottamisen taustalla.⁸⁷

Varsovasta vedottiin tietoisesti kuninkaan mielihaluun saada jatkettua Puolan ja Romanian välistä liittoumaa, joka oli vuonna 1931 solmittu viideksi vuodeksi. Romanianlaiset eivät myöskään halunneet päästää neuvostojoukkoja liikkumaan maassaan.⁸⁸ Ulkomailta sopimus kohtasi vastustusta Puolan lisäksi myös Saksasta ja Italiasta, jotka molemmat olivat Romanian taloudellisesti keskeisiä valtioita. Kuningas halusi myös pitää suhteet Saksaan kunnossa, sillä tämä kuului sitä aikoinaan hallinneeseen Hohenzollern-sukuun. Romaniassa myös pelättiin, että jos Neuvostoliitto saisi tuoda joukkojaan Romaniaan, se voisi miehittää Bessarabian, jonka asemaa se ei tunnustanut. Idman kuitenkin korostaa, että Romaniassa vallitsi konsensus siitä, että hyviä suhteita Ranskaan haluttiin edelleen sopimuksen kaatumisen jälkeenkin ylläpitää.

Myös Titulescun henkilökohtainen toiminta varsinaisen ulkopoliittisen toiminnan ulkopuolella herätti vastustusta. Hän vietti suurimman osan ajastaan ylellisissä oloissa Pariisissa, eikä kotimaassaan. Vaikka tämä oli jo itsessään kyseenalaista, oli se vielä sitäkin kyseenalaisempaa, koska Romania oli taloudellisesti erittäin vaikeassa asemassa koko vuosikymmenen. Titulescun seuraajan Antonescun mukaan virallinen syy Titulescun eroon johtui siitä, ettei tämä asunut Romaniassa.⁸⁹ Ulkoministeri oli hyvin harvoin tavoitettavissa, koska tämä oleskeli aina ulkomailla. Idman ei uskonut Titulescun ulkomailla asumisen olevan tosiasiallinen syy hänen eroonsa, vaan sen, että hänen ajamansa venäläismielinen politiikka

⁸⁴ Kozon 2015, 149.

⁸⁵ Raportti nro 3 1935, 1–2.

⁸⁶ Mitriscă 2002, 134.

⁸⁷ Kozon 2015, 149.

⁸⁸ Raportti nro 5 1936, 1.

⁸⁹ Raportti nro 9 1936, 1.

oli romahtanut pääasiassa kuninkaan vastustukseen.⁹⁰ Hänen mukaansa Titulescu oli myös ”suunnaton tuhlari, joka halusi ympäröidä itsensä loistolla, johon Romanialla ei ole varaa”, ja että edes suurvaltojen ulkoministeritkään eivät käyttäneet läheskään yhtä suuria summia toimintaansa.⁹¹ Lisäksi Titulescu oli usein käyttäytynyt Romaniassa epäkohteliaasti sekä ylimielisesti hallituksenkin jäseniä kohtaan.⁹² Kozonin mukaan jotkut kuvailivat Titulescun olleen myös persoonana ”sietämätön”.⁹³

Idman kuitenkin kehuu Titulescua taitavaksi poliitikoksi ”kaikista vioistaan huolimatta”. Häntä ympäröivä loistokas elämäntyyli vetosi romanialaisiin, ja nämä pitivät tätä jopa suurvaltojenkin ulkoministereitä parempana puhujana.⁹⁴ Titulescun asema tämän toimiessa ulkoministerinä oli vahva, mutta se heikentyi ajan mittaan sopimusneuvotteluiden edetessä. Hänen politiikaltaan oli osittain myös romahtanut pohja kansainvälisten poliittisten suhdanteiden vuoksi, sillä se oli nojannut vahvasti Kansainliittoon ja rauhanaatteeseen.

Titulescu oli esimerkiksi sotkenut Romanian Italian ja Etiopian välisen sodan selvittelyyn diplomaattisesti. Hän vastusti sotaa⁹⁵ ja oli muun muassa vaatinut Italialle, jolla oli hyvät välit Romanian kanssa, sanktioita, vaikka Romanialla ei ollut juuri mitään voitettavaa konfliktiin sekaantumisesta.⁹⁶ Etenkin Reininmaan remilitarisointi maaliskuussa 1936 heikensi ratkaisevasti Ranskan asemaa, ja se heijastui myös Romaniaan. Ranskan sotilaallinen tuki Itä-Euroopan maille romahti remilitarisaation seurauksena. Yleismaailmalliset kansainväliset sopimukset, kuten Kellogg-Briand-sopimus, johon Romaniakin oli ulkopoliitikassaan nojannut,⁹⁷ menettivät merkityksensä suurvaltapolitiikan jaloissa.⁹⁸ Titulescu yritti vielä paluuta politiikkaan vuonna 1937 palatessaan Romaniaan Sveitsistä, mutta hänet pakotettiin eläköitymään ja muuttamaan Ranskaan.⁹⁹

⁹⁰ Raportti nro 9 1936, 2.

⁹¹ Raportti nro 5 1936, 2.

⁹² Raportti nro 7 1936, 3.

⁹³ Kozon 2015, 158.

⁹⁴ Raportti nro 7 1936, 4.

⁹⁵ Raportti nro 12 1935, 2.

⁹⁶ Mitrisca 2002, 133.

⁹⁷ Raportti nro 2 1932, 1.

⁹⁸ Mitrisca 2002, 124.

⁹⁹ Popa 2015.

4 Sopimusten epäonnistuminen ja Idman raportointi neuvotteluista

Tämä tutkielma pyrkii siis vastaamaan kahteen kysymykseen, jotka ovat: 1.) Miksi Romania ja Neuvostoliitto epäonnistuiivat tekemään sopimuksia 1932–1936? 2) Millaisena Idmanin toiminta näyttäytyi neuvotteluja koskevissa raporteissa? Idmanin raportit osoittavat Romanian ja Neuvostoliiton välisten sopimusten epäonnistumisen johtuvan lukuisista erinäisistä syistä. Keskeisimpinä syinä niiden epäonnistumiseen olivat etenkin Romanian tuntema epäluulo Neuvostoliittoa kohtaan, vastustus Neuvostoliiton kanssa tehtäviä sopimuksia kohtaan sekä Bessarabian-kysymys, jota maat eivät saaneet ratkaistua. Titulescun ranskalaismielinen politiikka hävisi puolalaismieliselle politiikalle, joka oli kansalle, hallituksille ja ratkaisevasti kuninkaalle mieluisempi vaihtoehto. Myös ulkovaltojen painostus ja vaikutuspyrkimykset, pääasiassa Saksasta, Italiasta ja Unkarista vaikuttivat sopimuksen kaatumiseen. Hyökkäämättömyyssopimusneuvotteluita vaikeuttivat Idmanin mukaan Romanian liittolaisten vaihtelevat kannat neuvotteluja kohtaan¹⁰⁰ ja ne korvautuivat myöhemmin Titulescun valinnalla Romanian ulkoministeriksi, jolloin hän alkoi ajaa syvempää sopimusta Neuvostoliiton kanssa.

Titulescun ajaman laajemman sopimuksen vaikutukset olisivat näkyneet koko Euroopan turvallisuusrakenteessa. Ranska ja Tšekkoslovakia kannattivat sopimusta ja erityisesti Saksa, Unkari ja Italia, mutta myös Romanian liittolaismaa Puola vastustivat sopimusta, koska nämä eivät missään nimessä halunneet päästää Neuvostoliiton joukkoja Keski-Eurooppaan. Titulescun politiikka törmäsi seinään loppujen lopuksi siksi, koska sitä vastusteettiin Romaniassa niin laajasti. Romanian kansa, hallitukset ja erityisesti saksalaismielinen äärioikeisto kaikki vastustivat sopimusta, mutta erityisen ratkaisevaa oli kuningas Carolin, joka piti maassa tosiasiallista valtaa, vastustus sopimukselle.

Hanke kohtasi kuitenkin liian voimakasta vastustusta monilta tahoilta sekä Romaniasta, että ulkomailta. Romaniassa kuningas, hallitus sekä kansa vastustivat sopimusta, ja näistä kuningas oli ratkaiseva tekijä hankkeen vastustamisessa. Romaniassa saksalaismielinen kuningas ei pitänyt Neuvostoliitosta, eikä myöskään Puolan ja Romanian suhteiden heikentymisestä. Juuri Puolan ja Romanian intressien yhteentörmäys osoittautui ratkaisevaksi sopimuksen epäonnistumisessa.

¹⁰⁰ Raportti nro 3 1932, 2.

Millaisena Idmanin toiminta sitten näyttäytyi neuvotteluja koskevissa raporteissa? Idman raportoi niistä aina käydessään Romaniassa ja kun niistä oli uutta kerrottavaa tai kun hän oli keskustellut jonkin asianomaisen tahon, kuten Titulescun kanssa. Raporteista ilmenee, että Idmanin kokemusta arvostettiin selvästi esimerkiksi hyökkäämättömyyssopimusneuvotteluissa ja että ylipäätään Suomen lähettilästä ja hänen läsnäoloon arvostettiin Romaniassa. Hänen läsnäoloon kiiteltiin sekä Romanian että Puolan edustajien toimesta. Johtuen siitä, että Idman oleskeli Romaniassa vain satunnaisesti, tämä ei aina onnistunut raportoimaan kaikista olennaisista seikoista koskien neuvotteluja. Esimerkiksi tämä ei kerro kesällä 1936, että Romanian oli tarkoitus allekirjoittaa sopimus Litvinovin kanssa saman vuoden syyskuussa, ja että nämä olivat jo heinäkuussa hyväksyneet sopimuksen luonnosversion.

Idman sai joka tapauksessa paljon tietoa Romaniasta keskustellessaan sopimuksesta ja Romanian ulkopoliitikasta eri tahojen, esimerkiksi Titulescun, Tătărescun tai Arciszewskin kanssa. Erityisen merkittävänä tietona voidaan pitää Idmanin raportointia keskustelusta pääministeri Tătărescun kanssa, joka vähätteli sopimuksen merkitystä, koska se tehtäisiin muutenkin vain ”näön vuoksi”. Koska tieto tuli itsensä pääministerin suusta, voidaan siitä vetää johtopäätöksiä yleisesti Romanian suhtautumisesta erilaisiin sitä sitoviin sopimuksiin.

Tatarescun sanat tiivistävät Romanian suhtautumisen ulkopoliittikkaan sotien välisenä aikana, se oli opportunistista ja pyrki aina maksimoimaan Romanian omat edut. Titulescun toiminta poikkesi tästä jossain määrin, koska tämä uskoi vahvasti Kansainliittoon ja ensimmäisen maailmansodan jälkeen rakennettuun turvallisuusjärjestelmään. Tämä lienee myös yksi syistä, minkä vuoksi Titulescu erotettiin. Tieto siitä, että Romania ei noudattanut sopimuksia, joihin se sitoutui, vaikutti varmasti myös Suomen näkökulmaan ja kanssakäymiseen Romanian kanssa, koska Suomi on perinteisesti noudattanut sitoumuksiaan tarkasti. Jää myös epäselväksi, olisiko Romania oikeasti päästänyt neuvostojoukkoja maahan ja sitoutunut noudattamaan sopimusta, vaikka se olisikin solmittu, vai olisiko se halunnut vain esimerkiksi olla mieliksi Ranskalle ja legitimoida Bessarabian asemaa.

Tämä tutkielma pystyy antamaan vain tiivistetyn vastauksen esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Romanian ja Neuvostoliiton välisiä sopimusneuvotteluita voitaisiin tutkia myös pitemmällä tarkasteluajanjaksolla, ja myös muiden maiden tai niiden lähettiläiden näkökulmasta. Mielenkiintoisia maita voisivat olla esimerkiksi Puola, Saksa, Italia, Ranska, Unkari tai Tšekkoslovakia, joilla kaikilla oli suurempia intressejä koskien neuvotteluja. Neuvotteluita voitaisiin tarkastella usean eri maan näkökulmasta ja vertailla niitä toisiinsa. Myös lähettiläiden toimintaa ja raportointia edustamiinsa valtioihin voitaisiin tutkia laajemmin. Tutkimus voisi

myös laajentua koskemaan esimerkiksi samalla tarkasteluajanjaksolla diplomaattista toimintaa Romaniassa tai laajemmin koskien Neuvostoliiton kanssa tehtäviä sopimuksia.

Lähdeluettelo

Raporttikokoelmat

Ulkoministeriö, Helsinki

- Suomen ulkomaanedustustojen raportit 1918–1945
 - Suomen edustusto, Bukarest, Romania
 - Raporttikokoelmat 1932–1936
 - https://um.fi/opendata/raporttiarkisto/1932/#Bukarest_1932
 - https://um.fi/opendata/raporttiarkisto/1933/#Bukarest_1933
 - https://um.fi/opendata/raporttiarkisto/1934/#Bukarest_1934
 - https://um.fi/opendata/raporttiarkisto/1935/#Bukarest_1935
 - https://um.fi/opendata/raporttiarkisto/1936/#Bukarest_1936

Tutkimuskirjallisuus

Hitchins, Keith. *A Concise History of Romania*. Cambridge University Press, West Nyack 2014.

Ijäs, Miia; Ojala, Maija. *Tuntematon tukija opiskelijan takana – Lääkintöneuvos G. R. Idmanin ja ministeri K. G. Idmanin säätiön historia*. Otavan kirjapaino 2015.

Kozon, Martin. *Sanacja's Foreign Policy and the Second Polish Republic 1926-1935*. The University of Wisconsin-Milwaukee 2015.

Marks, Sally. *The Illusion of Peace: International Relations in Europe 1918-1933*. Macmillan Education UK London 2003. 2. painos.

Mitrisca, Marcel. *Moldova, A Romanian Province under Russian Rule*. Algora Publishing 2002.

Nevakivi, Jukka. *Ulkoasiainhallinnon historia: 1918–1956*. Ulkoasiainministeriö 1998.

Popa, Anișoara. *Acta Universitatis Danubius. Relationes Internationales. Personalities of the Romanian Interwar Diplomacy: Nicolae Titulescu*. Universitatea Danubius Galați 2015. (8), (2). <https://journals.univ-danubius.ro/index.php/internationalis/article/view/3175/4088>

Salmon, Patrick. *Scandinavia and the Great Powers 1890–1940*. Cambridge University Press, Cambridge 1997.

Ulkoasiainministeriö. *Suomen diplomaattisuhteet ulkovaltoihin 1918–1999*. Oy Edita Ab. Helsinki 2000.

Uola, Mikko. *Eritahtiset aseveljet: Suomi ja muut Saksan rinnalla taistelleet 1939–1944*. Docendo, Jyväskylä 2015.